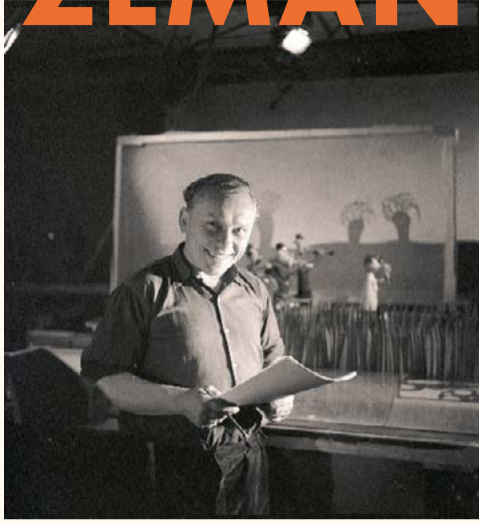

KAREL ZEMAN

Karel Zeman wordt beschouwd als een van de grootste animatiegenieën aller tijden. Zijn films doorbraken de tradities van live action, animatie, poppentheater en schilderkunst, en combineerden die op de meest fantasierijke manieren. Hij ontving vele tientallen prijzen, onder meer op de filmfestivals van Cannes, Venetië, Moskou, San Francisco en Locarno, waardoor de Tsjechische film in de 20e eeuw over de hele wereld beroemd werd. Zijn filmwerk staat nog steeds hoog aangeschreven en de technieken die hij gebruikte worden bestudeerd op filmscholen over de hele wereld. In zijn tijd werd hij bewonderd door kunstenaars als Pablo Picasso, Charlie Chaplin en Salvador Dali. Zelf geïnspireerd door filmpionier Georges Méliès en schrijver Jules Verne, was Zeman op zijn beurt een inspiratiebron voor filmmakers als Wes Anderson, Tim Burton, Terry Gilliam, George Lucas en Steven Spielberg.

Zeman werd op 3 november 1910 geboren in het dorp Ostroměř in Noord-Bohemen in de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie. Als kind had hij talent voor tekenen. Ook was hij dol op poppen en trad hij op in een poppentheater. Op 17-jarige leeftijd ging hij naar Aix-en-Provence in het zuiden van Frankrijk, waar hij reclameontwerp studeerde. Hij bleef tot 1936 in Frankrijk en werkte bij een reclamestudio in Marseille. Gedurende deze tijd bezocht hij regelmatig de bioscoop en raakte hij geïnteresseerd in animatiefilm. Zijn eerste ervaring met animatie was het maken van een geanimeerde advertentie voor een zeepbedrijf.

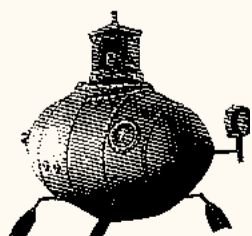
Eind jaren dertig keerde Zeman terug naar Tsjecho-Slowakije en bleef in de reclame werken. In 1939 probeerde hij tevergeefs naar Casablanca te vertrekken vanwege de slechte omstandigheden in het door de nazi-Duitsland bezette protectoraat Bohemen en Moravië. Gedurende de Tweede Wereldoorlog werkte hij als hoofd van de reclameafdeling van een warenhuis in Brno.

In 1943 won hij een etaleerwedstrijd. Tijdens het filmen van een reportage over deze wedstrijd maakte filmregisseur Elmar Klos kennis met het werk van Zeman en bood hem een baan aan bij de Bata Film Studios in Zlín. Zeman accepteerde het aanbod en werkte als assistent onder animator Hermína Týrlová. De studio's waren technisch slecht uitgerust en veel van de werknemers hadden geen bijzondere ervaring met filmen. Zij moesten, net als Zeman zelf, al doende alles leren. Geleidelijk ontstond er een gecoördineerd creatief team. In 1945 begon Zeman te werken aan zijn eerste korte film genaamd *A Christmas Dream*, waarmee hij in Cannes meteen in de prijzen viel.

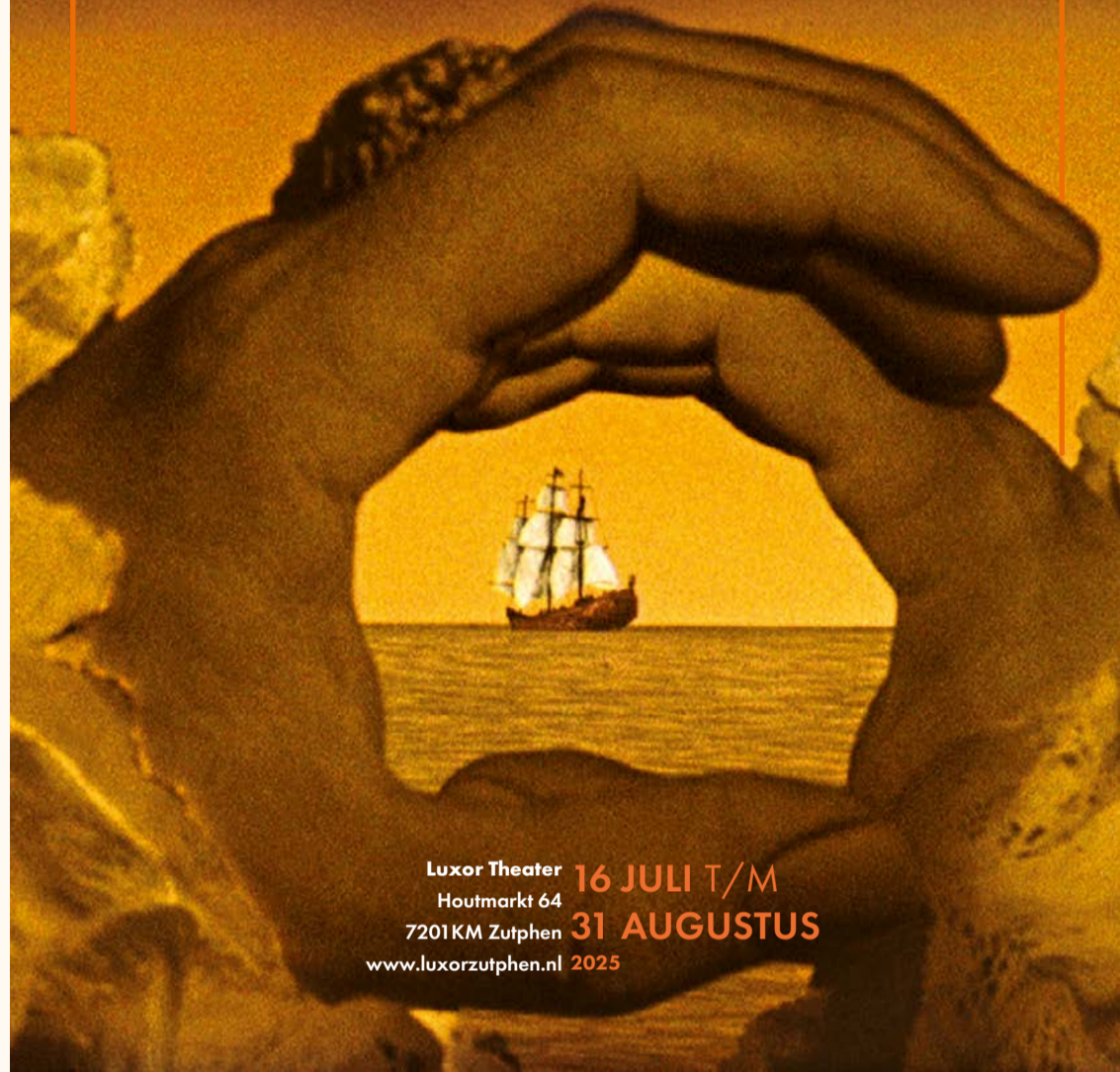
Reis naar de oertijd (1955), gebaseerd op een boek van Jules Verne, werd Zemans doorbraakfilm, zijn eerste waarin live action, animatie en poppenspel werden gecombineerd. Zeman baseerde een aantal van zijn succesvolle films op de verhalen van Jules Verne. *Een duivelse uitvinding* (1958) leverde Zeman wereldwijd succes op. De film werd (onder de titel *De wonderbaarlijke wereld van Jules Verne*) onmiddellijk verkocht aan 72 landen. Hierna volgden de Jules Verne-adaptaties *Het gestolen luchtschip* (1966,) en *Op de komeet* (1968).

Na 34 jaar als regisseur te hebben gewerkt, ging Zeman in 1980 op 70-jarige leeftijd met pensioen. Enkele jaren later, op 78-jarige leeftijd, stierf hij op 5 april 1989 een natuurlijke dood in Zlín. Als hij een paar maanden langer had geleefd, zou hij de Fluwelen Revolutie en de val van het communisme in zijn thuisland Tsjecho-Slowakije hebben meegemaakt.

De reputatie van Karel Zeman in Tsjechië is vergelijkbaar met die van Annie M.G. Schmidt in Nederland. In 2013 werd het Karel Zeman Museum in Praag opgericht om zijn levenswerk te presenteren en te eren. *Een duivelse uitvinding* is tot op de dag van vandaag de meest succesvolle Tsjechische film aller tijden.

DE MAGISCHE
ZEMAN
AVONTURENFILMS
AAN DE IJSSEL
VAN KAREL ZEMAN

Luxor Theater **16 JULI T/M**
Houtmarkt 64
7201 KM Zutphen **31 AUGUSTUS**
www.luxorzutphen.nl 2025

DE MAGISCHE
ZEMAN
AVONTURENFILMS
AAN DE IJSSEL
VAN KAREL ZEMAN

16 JULI T/M
31 AUGUSTUS
2025

Terry Gilliam, Tim Burton, Wes Anderson, George Lucas en Steven Spielberg – allemaal lieten ze zich inspireren door de avonturenfilms van de Tsjechische animatiepionier Karel Zeman (1910-1989).

Het Luxor Theater in Zutphen presenteert in samenwerking met het Karel Zeman Museum in Praag een zomer lang vijf van Zemans bekendste films, naar verhalen van Jules Verne.

Zemans films, met hun combinatie van live-action en animatie, zijn voor jong en oud nog altijd een lust voor het oog en een genot om naar te kijken, boordevol sprankelende ideeën, revolutionaire fantasievolle visuele vondsten en onweerstaanbare humor.

De meeste van Karel Zemans films waren niet eerder te zien in Nederland. Ze zijn speciaal voor *Zeman aan de IJssel* Nederlands ondertiteld.

Er zijn dagelijks voorstellingen. Kijk voor het programma en voor kaartjes op www.luxorzutphen.nl

DE DE MAGISCHE AVONTURENFILMS VAN KAREL ZEMAN FILMS

REIS NAAR DE OERTIJD 1955 – 93 MIN.

Vier jongens, Peter, Tonik, Jenda en Jirka, willen een levende trilobiet vinden. Ze ondernemen een reis in een roeiboot op een 'rivier van de tijd' die door een mysterieuze grot stroomt en uitkomt in een vreemd oerlandschap. Terwijl ze stroomopwaarts reizen, beseffen ze dat ze steeds verder terug in de tijd reizen. Tijdens hun reis worden de jongens geconfronteerd met verschillende gevaren en leren ze over het prehistorische leven.

Ze reizen door de verschillende tijdsperiodes zoals gedefinieerd door paleontologen en de soorten dieren die typisch zijn voor die perioden, waarbij gebruik werd gemaakt van informatie die bekend was uit de jaren vijftig.

Zeman liet zich voor *Reis naar de oertijd* inspireren door Jules Vernes roman *Reis naar het middelpunt van de aarde* en de schilderijen van de Tsjechische

paleontoloog Zdeněk Burian. Terwijl veel animatiefilms modellen van prehistorische dieren in gekunstelde sequenties gebruikten, beeldde Zeman in plaats daarvan dieren af die zich op natuurlijke wijze in hun eigen omgeving gedroegen alsof ze voor een documentaire werden gefilmd, waarbij de acteurs observeerden vanuit de relatieve veiligheid van de rivier. Zemans gebruik van onorthodoxe en naadloze productietechnieken zorgde ervoor dat de film vrij was van schokkerige stop-motionsequenties en korrelige splitsing van stop-motion met realtime beelden die kenmerkend waren voor de animatiefilms van Hollywood tot de komst van computergegenereerde beelden. Zemans film heeft Steven Spielberg onmiskenbaar tot inspiratie gediend voor *Jurassic Park*.

EEN DUIVELSE UITVINDING 1958 – 83 MIN.

De vriendelijke maar ook megalomane graaf d'Artigas heerst over de zee dankzij zijn door stoom aangedreven onderzeeër en een bende piraten. Het dodelijke vaartuig heeft hem in staat gesteld enorme rijkdommen te vergaren en schatten uit oude scheepswrakken te plunderen. Om ook over land en lucht te kunnen heersen, ontvoert hij professor Roch en zijn jonge assistent Hart naar zijn geheime schuilplaats in een slapende vulkaan. De professor werkt namelijk aan futuristische technologie, vergelijkbaar met de atoombom, die hij ten behoeve van de mensheid wil gebruiken. Maar de snode Artigas wil er een superwapen mee fabriceren om de wereld te onderwerpen aan zijn heerschappij.

De film (gebaseerd op Vernes roman *Uit liefde voor de vlag* uit 1896, maar tevens puttend uit Vernes romans *Twintigduizend mijlen onder zee*,

Robur de veroveraar en *Het geheimzinnige eiland*) is beroemd om zijn unieke visuele stijl, die Zeman overnam van de Victoriaanse lijngravures uit de originele edities van Vernes romans. Met harde rubberen verffrollers werden decors en kostuums voorzien van gravureachtige arceringen, waardoor het lijkt alsof de acteurs zich bewegen in de illustraties. Zelfs stockbeelden van vogels, zeegolven en andere details werden voor het effect aangepast door de film af te drukken met gelinieerde filters en gematteerde luchtachtergronden. De film werd (onder de titel *De wonderbaarlijke wereld van Jules Verne*) verkocht aan 72 landen en is tot op de dag van vandaag de meest succesvolle Tsjechische film aller tijden.

DE WONDERBAARLIJKE BARON MUNCHAUSEN 1962 – 85 MIN.

Een astronaut landt met zijn raket op de maan en ontmoet daar de personages uit *Reis naar de maan* van Jules Verne, evenals twee andere figuren die verband houden met fictieve maanreizen: Cyrano de Bergerac en Baron Munchausen. Ze geloven dat de astronaut een maanbewoner is en behandelen hem vriendelijk als een klein kind.

De baron besluit de 'maanman' naar de aarde te brengen in een fantasierijk luchtschip, voortgetrokken door een kudde gevleugelde paarden. Ze landen in het 18e-eeuwse Ottomaanse Rijk, in Constantinopel. Met een onverstaanbare stem die hij de 'taal van de diplomatie' noemt, presenteert de baron de astronaut aan de sultan. Het gebrek aan kennis van het diplomatieke protocol van de astronaut en zijn verliefdheid op prinses Bianca, die gevangen wordt gehouden door de sultan, leiden tot een reeks romantische avonturen die de moderne

wetenschappelijke ruimtereiziger veranderen in een held die zich kan meten met de Baron.

Met behulp van de 19e-eeuwse illustraties van Gustave Doré en de stijl van filmpionier Georges Méliès creëert Zeman zijn eigen universum, waarin mensen en tekeningen, voorgrond en achtergrond, het echte en dromerige allemaal openlijk met elkaar vermengen en de scheidslijnen ertussen worden uitgewist. Zeman versterkt de buitenaardsheid verder door het gebruik van kleur, meestal sepia, maar met flitsen van briljant verzadigd gekleurd papier die een onuitwisbare indruk achterlaten. Het onderwerp past perfect bij de stijl en de kijker krijgt nieuw gevonden vermogen om te dromen. Want de maan is alleen van geliefden en dromers!

HET GESTOLEN LUCHTSCHIP 1966 – 88 MIN.

Vijf jongens ontmoeten elkaar op de Praagse wereldtentoonstelling van 1891, waar ze een fantastisch wonder zien: een bestuurbaar luchtschip, eigendom van de zakenman (en bedrieger) Findejs, dat vaart op 'onontvlambare' brandstof. Ter ondersteuning van zijn reclame biedt Findejs de jongens een gratis reis door Praag aan, maar als betalende gasten verschijnen, gaan die voor. In een moment van verwarring bevinden de jongens zich echter plotseling toch in het luchtschip. Ze snijden de touwen door en stijgen op. Het luchtschip blijkt allesbehalve bestuurbaar te zijn, en ze hebben geen controle over waar het naartoe gaat! Eerst vliegen ze veilig door Europa, maar dan storten ze neer op een onbekend eiland midden in de oceaan. Hier beleven ze een aantal typische Jules Verne-avonturen totdat ze worden gered door een expeditie georganiseerd door de sympathieke journalist Ardan.

De film snijdt heen en weer tussen de avonturen van de jongens en komische gebeurtenissen in Praag, waar de jongens tijdens hun afwezigheid terechtstaan voor diefstal van het luchtschip: hun families maken zich zorgen, de pers maakt sensatie, generaals ontmoeten elkaar en een geheim agent – wiens baas een geüniformeerd skelet is – onderzoekt de situatie.

Zeman gebruikte hier voor het eerst het breedbeeldformaat, waardoor zijn onvoorstelbare verbeeldingskracht en de onafgebroken stroom visuele grappen nog beter tot hun recht komen.

OP DE KOMEEET 1970 – 73 MIN

Noord-Afrika, 1888. Hector Servadac, luitenant bij het Franse Vreemdelingenlegioen, is belast met het onderzoeken en in kaart brengen van het gebied. Hij valt van een klif en ontmoet de mooie Angelika, die net uit gevangenschap is ontsnapt aan boord van een schip vol wapensmokkelaars, terwijl ze aan land zwemt. Ze vallen elkaar in de armen terwijl er een komeet aan de hemel verschijnt. Maar in plaats van dat de komeet op de aarde botst, wordt de hele landmassa waarop ze zich bevinden de lucht in geslingerd en aan boord van de komeet meegenomen. Ook het fort van het Franse Legioen, de nabijgelegen gemeente, een Spaans schip, de smokkelaars en lokale bedoeïenen worden meegenomen. De legionairs ontdekken al snel dat de komeet wordt bewoond door dinosaurussen en dat de wapens die ze hebben daar nutteloos tegen zijn. Nadat ze hun wapens hebben weggegooid, worden deze door de andere partijen toegeëigend en tegen de Fransen

gekeerd. Ondertussen wordt Angelika gedwongen zich te verstoppen om te voorkomen dat ze door haar ontvoerder wordt gevonden.

De film heeft Zemans unieke en onnavolgbare combinatie van animatie- en live-actiefilm, in de stijl van de illustraties voor Vernes romans. Zeman voegde een romantisch plot toe met Hector Servadac en Angelika. De film won prijzen in Venetië, Teheran en Parijs.

KAREL ZEMAN

JULES VERNE

Behalve de films van filmpionier Georges Méliès waren Zemans grote inspiratiebron de verhalen van Jules Verne. Hij zei ooit: 'Ik was en ben nog steeds een groot bewonderaar van het werk van Jules Verne. Hij is de schrijver van mijn jeugd, maar ik denk dat hij ook de schrijver van mijn kleinkinderen zal zijn.'

Zeman baseerde een aantal van zijn succesvolste films op boeken van Jules Verne.

- *Reis naar de oertijd* is geïnspireerd door Vernes roman *Reis naar het middelpunt van de aarde*.
- *Een duivelse uitvinding* is gebaseerd op Vernes roman *Uit liefde voor de vlag* uit 1896, maar bevat tevens elementen uit de romans *Twintigduizend mijlen onder zee*, *Robur de veroveraar* en *Het geheimzinnige eiland*.
- De astronaut uit *De wonderbaarlijke Baron Munchausen* ontmoet op de maan de personages uit Vernes *Reis naar de maan*.
- *Het gestolen luchtschip* is gebaseerd op Vernes romans *Twee jaar vakantie* en *Het geheimzinnige eiland*.
- *Op de komeet* is gebaseerd op Vernes roman *Hector Servadac*.